

Het borgen van de kwaliteit van VIG

Voorwaardelijke Interventie in
Gezinnen

Nederlands
Jeugd
instituut

© 2012 Nederlands Jeugdinstituut

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Het Nederlands Jeugdinstituut heeft deze monitor ontwikkeld in opdracht van Radar Uitvoering.

November 2012

Auteur(s)

Mariska van der Steege

Rosita van Tongeren

Met medewerking van

Mike Heuves, Roy Schuetz en Jermain Zadelberg (Radar Uitvoering).

Marco Bartels en Bahya Hasnaoui (Spirit).

Nederlands Jeugdinstituut

Catharijnesingel 47

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

Telefoon 030 - 230 63 44

Website www.nji.nl

E-mail info@nji.nl

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Het borgen van interventies	5
3. Ontwikkeling monitor borging VIG	7
4. Eerste toets van de monitor	11
5. Monitor borging VIG	16
Literatuur	20

1. Inleiding

Voorwaardelijke Interventie in Gezinnen (VIG) is een vorm van gedwongen hulpverlening aan multiprobleemgezinnen. Het doel is dat de ouders hun kinderen een veilig thuis kunnen bieden om op te groeien en het gezin weer toegankelijk wordt voor hulp in een vrijwillig kader. VIG bestaat uit intensieve hulp in de thuissituatie en de eigen omgeving van het gezin door een gezinscoach. Deze coach leert het gezin gaandeweg zelf het leven weer op orde te krijgen. De gezinscoach is 24 uur per dag, zeven dagen per week bereikbaar. De hulp duurt maximaal 6 maanden. De gezinnen kampen met problemen op zeven domeinen: opvoeding, veiligheid van de kinderen, huisvesting, administratie, overlast, gezondheid en scholing/werk. VIG richt zich vooral op gezinnen die moeilijk te bereiken zijn voor hulpverleners. De problemen die de coach constateert zijn het uitgangspunt in de hulp. De coach neemt de regie van het gezin over, is directief en instructief, verleent ook praktische hulp en geeft duidelijk aan naar de gezinsleden wat er moet veranderen. Eén van de uitgangspunten van VIG is: “Waar u niet kan, zullen wij u helpen, waar u niet wilt, zullen wij u dwingen”. De dwang bestaat bijvoorbeeld uit een schriftelijke aanwijzing door de gezinsvoogd of een korting op de uitkering van een van de ouders. Gedurende de hulp neemt het gezin geleidelijk en voor zover mogelijk de regie weer terug. VIG stopt pas als de vervolghulp is geregeld, de coach neemt na drie, zes en negen maanden contact op met het gezin om te bezien of de vervolghulp op gang is gekomen.

De interventie VIG is ontwikkeld door Radar Uitvoering in samenwerking met de aanbieders van jeugd & opvoedhulp Spirit in Amsterdam en FlexusJeugdplein in Rotterdam. VIG is in februari 2011 erkend door de Erkenningscommissie Interventies als ‘theoretisch goed onderbouwd’. Dit betekent dat VIG is onderbouwd met wetenschappelijke theorie of kennis waarmee aannemelijk is gemaakt dat de interventie werkt en het gewenste doel wordt bereikt. De criteria waarmee interventies beoordeeld worden zijn terug te vinden op www.nji.nl/erkenning. De interventie is opgenomen in de Databank Effectieve Jeugdinterventies die door het Nederlands Jeugdinstituut wordt beheerd (zie Heuves & Bartelink, 2010). Radar Uitvoering is als ontwikkelaar/eigenaar van VIG verantwoordelijk voor het onderhoud en de doorontwikkeling van de interventie. VIG wordt op verschillende locaties binnen Radar Uitvoering uitgevoerd en ook door andere aanbieders van jeugd & opvoedhulp. Van belang is dat deze uitvoering in grote lijnen gelijk is en de gestelde doelen van de interventie behaald worden in de gezinnen die op de verschillende locaties begeleid worden. Daarvoor moeten de uitvoering en de geboekte resultaten op de een of andere manier op de verschillende locaties gevolgd kunnen worden. In andere woorden: deze moeten ‘gemonitord’ kunnen worden. Radar Uitvoering benaderde het Nederlands Jeugdinstituut om met hen een compact en hanteerbaar systeem te ontwikkelen om de uitvoering en de resultaten van VIG op verschillende locaties te kunnen monitoren. Samen met een werkgroep van coaches en managers van Radar en Spirit ontwikkelden we een dergelijk systeem en toetsten dit bij twintig gezinnen die VIG ontvingen.

In dit rapport doen we verslag van de ontwikkeling van het systeem om de uitvoering en resultaten van VIG te monitoren. In hoofdstuk twee komt kort enige achtergrondinformatie over de borging van interventies aan de orde en hoe deze borging vorm te geven. In het derde hoofdstuk schetsen we de ontwikkeling en de eerste versie van deze monitor en in hoofdstuk vier laten we zien wat een eerste toets van de monitor over twintig gezinnen opleverde. In hoofdstuk vijf volgt vervolgens de definitieve versie van de monitor inclusief een korte instructie hoe deze te gebruiken.

2. Het borgen van interventies

Na de ontwikkeling van een interventie volgt vaak een fase van ingebruikneming, oftewel implementatie. Bij de ontwikkeling van VIG liepen deze fasen tegelijk op, VIG is een voorbeeld van een interventie die in de praktijk – oftewel in de dagelijkse uitvoering – werd ontwikkeld waarna de interventie beschreven en theoretisch onderbouwd werd. De laatste fase van de implementatie van een interventie wordt ook wel de ‘borging’ genoemd (zie bijvoorbeeld Stals, Van Yperen, Reith & Stams, 2008). Borging betekent dat de interventie ‘in goede staat’ wordt gehouden en de juiste uitvoering van de methodiek wordt bewaakt (De Lange & Chênevert, 2009).

Het belang van het borgen van interventies wordt al langere tijd onderkend. In de onderzoeksliteratuur wordt gesproken over het bewaken van de behandel- of programma-integriteit. Dit betekent dat de uitvoerend hulpverleners een interventie integer uitvoeren, dat wil zeggen zoals bedoeld en beschreven in de methodiek. Dit is van belang voor de resultaten die de interventie boekt in de gezinnen. Onderzoek heeft laten zien dat een goede uitvoering van de interventie samenhangt met betere resultaten (Boendermaker, 2011). Voorkomen moet worden dat een interventie ‘verwatert’ en in de loop van de tijd steeds minder gaat lijken op de oorspronkelijke versie. Dit gebeurt in de praktijk nogal eens als borging geen expliciete aandacht krijgt. Hulpverleners gaan delen uit de methodiek weglaten, bijvoorbeeld omdat het hen minder ‘ligt’ of ze zich deze moeilijk eigen kunnen maken. Of ze gaan allerlei elementen toevoegen die ze ergens gelezen of gehoord hebben terwijl niet altijd wordt gekeken of die passen bij de achterliggende uitgangspunten en theoretische onderbouwing van de interventie. Dit leidt uiteindelijk tot minder goede resultaten. Ook biedt het uitvoeren van een beschreven methodiek houvast aan hulpverleners.

Echter, veel interventies bestaan niet uit een protocol waarin iedere stap staat uitgeschreven. Dit geldt zeker ook voor VIG. Multiprobleemgezinnen laten nu eenmaal een grote onderlinge verscheidenheid zien in de problemen waarmee ze kampen. Dit vraagt flexibiliteit van de coach en het vermogen dat element uit de methodiek te gebruiken dat in de verschillende fasen van de hulp past. Steeds vaker stellen onderzoekers dan ook dat het van belang is de ‘kernelementen’ van de methodiek te onderscheiden. Deze elementen zijn cruciaal om de beoogde resultaten te bereiken en moeten in ieder geval uitgevoerd worden (Boendermaker, 2012).

De Lange & Chênevert (2009) onderscheiden bij de borging van interventies twee aspecten. Enerzijds gaat het bij het op peil houden van interventies om het onderhouden van de uitvoering. Hierbij gaat het erom te zorgen dat in de dagelijkse praktijk de hulpverleners de interventie uitvoeren zoals bedoeld. Dit krijgt bij de meeste interventies vorm door na een eerste training hulpverleners supervisie of coaching te geven en/of casuïstiek in teamverband te bespreken. Het tweede aspect bestaat uit het monitoren van de uitvoering. Van belang is op gezette tijden te bepalen/ te meten of de kernelementen worden uitgevoerd en ook of de afgesproken resultaten in de gezinnen worden bereikt. De vraag hierbij is of de doelen die de interventie nastreeft ook daadwerkelijk worden bereikt.

Het kunnen monitoren van de uitvoering en de resultaten van een interventie vraagt als eerste dat de kernelementen en de doelen/resultaten die de interventie nastreeft helder zijn. De volgende stap is deze kernelementen en resultaten te vertalen naar meetbare indicatoren/ criteria. Een van de kernelementen van VIG is bijvoorbeeld dat de hulp wordt uitgevoerd door ervaren coaches. Maar

wat betekent in dit geval 'ervaren', hoe is te bepalen of de betreffende coach ervaren is? Een van de doelen van de interventie is dat het gezin weer toegankelijk is voor hulp zonder dwang of drang. Dit roept dezelfde vragen op: wat is 'toegankelijk', hoe bepalen we dit? Oftewel, bij ieder kernelement en ieder resultaat dient een indicator of criterium bepaald te worden. Een indicator/criterium geeft aan in welke mate een kernelement op orde is en in welke mate een doel/resultaat gerealiseerd wordt (Van Yperen, 2012). Deze indicatoren/criteria moeten vervolgens voorzien worden van een 'norm'. Immers, wanneer zijn we tevreden? Een indicator voor het resultaat 'toegankelijk voor hulp zonder dwang en drang' zou bijvoorbeeld kunnen zijn dat vervolghulp in een vrijwillig kader drie maanden na afloop van VIG gestart is. Van belang is dan om af te spreken bij hoeveel procent van de gezinnen dit gerealiseerd moet zijn om van succes te kunnen spreken. Wanneer is het een 'voldoende'?

In het volgende hoofdstuk schetsen we hoe we de kernelementen en doelen van VIG hebben vertaald in criteria en deze vervolgens meetbaar hebben gemaakt.

3. Ontwikkeling monitor borging VIG

Werkgroep

Voor de ontwikkeling van de monitor is een werkgroep samengesteld bestaande uit coaches en leidinggevendenden van RadarUitvoering en Spirit Jeugd & Opvoedhulp. Deze werkgroep kwam in de periode april t/m november 2012 vier keer bij elkaar. Tijdens de eerste bijeenkomst zijn in een brainstormsessie de kernelementen van de VIG bepaald. Ter voorbereiding van deze bijeenkomst maakten we op basis van bestaande documenten een overzicht met mogelijke kernelementen van VIG die we als achtergrondinformatie gebruikten. Vervolgens zijn in de tweede bijeenkomst per kernelement criteria geformuleerd. In de derde bijeenkomst zijn voor de resultaten/ doelen van VIG zoals beschreven in de methodiekhandleiding criteria bepaald waarmee te zien is wanneer deze doelen zijn behaald. Tot slot is per criterium bepaald hoe deze te meten. In de zomerperiode is de monitor uitgetoetst bij twintig gezinnen van de betrokken organisaties. Op basis hiervan zijn de criteria bijgesteld. Tijdens de vierde bijeenkomst zijn de resultaten hiervan en de voorgestelde aanpassingen in de monitor besproken.

Criteria en meetwijze

De werkgroepen gaf voor de criteria wat betreft *de uitvoering*, de veiligheid van het kind de belangrijkste prioriteit. Het is van belang dat de coach als eerste een inschatting maakt van de veiligheid van de kinderen. Daarnaast werd de ervaring van de coach als een zeer belangrijk aspect gezien. De doelgroep van VIG vraagt om een coach die minimaal dertig jaar oud is en ruime ervaring heeft binnen de jeugdzorg. Verder is bij deze doelgroep een aanpak gepast waarbij de probleemanalyse van de coach het uitgangspunt is, de coach tijdelijk de regie neemt in het gezin en zelfstandig te werk gaat. Samen met een aantal andere aspecten zijn bovenstaande kernelementen en de bijbehorende criteria in monitor opgenomen. Wat betreft de uitkomsten is het hoofddoel van VIG dat de veiligheid van de kinderen bij afronding gewaarborgd is. De toegankelijkheid van het gezin voor hulpverlening zonder drang en dwang is een tweede belangrijk doel van de interventie. Een groot gedeelte van de gezinnen van VIG heeft te maken met schuldenproblematiek. Bij afronding moet daarom administratieve stabiliteit gerealiseerd zijn. Hierbij gaat het er om dat het gezin kan rondkomen van het inkomen en dat het gezin is aangemeld voor schuldhulpverlening of dat deze reeds gestart is.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de monitor. Hierin staan de onderscheiden kernelementen in de uitvoering van VIG op een rij, de te bereiken doelen/resultaten, de daarbij geformuleerde criteria en de meetwijze.

Tabel 1: Overzicht kernelementen, criteria en meetwijze van de monitor VIG

Kernelementen uitvoering		
<i>Kernelement</i>	<i>Criterium</i>	<i>Meetwijze</i>
1. Veiligheid kinderen	De coach monitort de veiligheid van de kinderen in het gezin.	Er zijn instrumenten in het dossier aanwezig om de veiligheid van de kinderen te waarborgen.
2. Ervaren gezinscoach	Het gezin wordt begeleid door een ervaren gezinscoach.	De minimumleeftijd van de gezinscoach is 30 jaar en hij of zij heeft minimaal vijf jaar

		aantoonbare ervaring in de jeugdzorg.
3. Planmatig & gestructureerd	De gezinscoach stelt een plan van aanpak op op basis van de zeven leefgebieden en maakt maandelijks een voortgangsrapportage (koppelt dit door naar verwijzer).	De leefgebieden zijn beschreven in het dossier. Er zitten maandelijks voortgangsrapportages in het dossier.
4. Regie, transparant & vasthoudend	De probleemformulering volgens de coach vormt het uitgangspunt voor het handelen. Deze wordt vertaald in SMART-doelen die maandelijks geëvalueerd worden.	De probleemformulering volgens de gezinscoach en de SMART-doelen zijn weergegeven in het dossier. De maandelijks voortgangsrapportages geven de voortgang op de doelen weer.
5. Drang & dwang	De drang en dwangmaatregel is bij aanvang van het VIG-traject bekend bij het gezin.	De drang en dwang-maatregel is te herleiden uit het dossier.
6. 24-uur bereikbaar	De gezinscoach is 24 uur per dag, zeven dagen per week telefonisch bereikbaar voor het gezin en andere betrokkenen.	Uit het dossier is te herleiden dat er contactmomenten zijn met het gezin en andere betrokkenen buiten kantooruren.
7. Intercollegiale consultatie	De gezinscoach consulteert tussentijds collega's.	Uit het dossier blijkt dat het gezin minstens tweemaal is besproken in het casusoverleg.

Doelen/resultaten

<i>Aspect</i>	<i>Doel/resultaten</i>	<i>Meetwijze</i>
1. Veiligheid	De veiligheid van de kinderen is gewaarborgd.	Uit het dossier blijkt dat de kinderen drie maanden na afronding van het VIG-traject nog thuis wonen.
2. Toegankelijkheid	Het gezin is toegankelijk voor hulp zonder drang en dwang.	Uit het dossier is de ingezette vervolghulp te herleiden.
3. Administratieve stabiliteit	Er is administratieve stabiliteit in het gezin en het gezin kan rondkomen van het inkomen.	Uit het dossier blijkt dat het gezin is aangemeld voor schuldhulpverlening of dat deze hulp reeds gestart is.
4. Maatschappelijke voorzieningen en sociaal netwerk	De jeugdige maakt gebruik van basisvoorzieningen in de wijk (brede school, buurthuis, bibliotheek) en maakt (indien mogelijk) gebruik van personen uit het netwerk van het gezin.	De maatschappelijke basisvoorzieningen waar de jeugdige gebruik van maakt en de personen uit het netwerk van het gezin waar hij of zij een beroep op kan doen zijn te herleiden uit het dossier.

Vertaling naar checklists

Met de werkgroep werd ook de werkwijze van de monitor uitgedacht: hoe, door wie en hoe vaak gaat de monitor afgenomen worden? Besloten werd dat de monitor wordt afgenomen op basis van

dossiers door onafhankelijke derden. Over ieder gezin wordt schriftelijke informatie vastgelegd, dit dient als basis om te bepalen of al dan niet aan de verschillende criteria wordt voldaan. Daartoe is de meetwijze per criterium vertaald in een zogenoemde ‘checklist’. Deze checklist bevat per criterium een of meer vragen die met ja of nee kunnen worden beantwoord. Zo kan de monitor op een relatief eenvoudige manier ingezet worden. Hieronder staat de eerste versie van de checklist waarin zowel de criteria voor uitvoering als de doelen/resultaten zijn opgenomen.

Tabel 2: Checklist monitor VIG

Checklist			
Uitvoering			
	<i>Ja</i>	<i>Nee</i>	<i>Opmerkingen</i>
1. De coach monitort de veiligheid van de kinderen in het gezin.			
• In het dossier zijn instrumenten aanwezig waarmee de veiligheid van de kinderen is gecheckt.			
• Het gebruikte instrument is:			
2. Het gezin wordt begeleid door een ervaren coach.			
• De coach is minimaal 30 jaar oud.			
• De coach heeft, op basis van zijn of haar CV, minimaal vijf jaar aantoonbare ervaring in de jeugdzorg.			
3. De coach stelt een plan van aanpak op basis van de zeven leefgebieden en maakt maandelijks een voortgangsrapportage (koppelt dit door naar de verwijzer).			
• De zeven leefgebieden zijn beschreven in het dossier .			
• Het dossier bevat maandelijks voortgangsrapportages.			
4. De probleemformulering volgens de coach vormt het uitgangspunt voor het handelen. Deze wordt vertaald in SMART-doelen die maandelijks geëvalueerd worden.			
• De probleemformulering volgens de coach is weergegeven in het dossier.			
• De doelen voor het gezin zijn SMART geformuleerd.			
• De maandelijks voortgangsrapportages in het dossier geven de voortgang van de doelen weer.			
5. De drang en dwangmaatregel is bij aanvang van het VIG-traject bekend bij het gezin.			
• De drang en dwangmaatregel is te herleiden uit het dossier.			
6. De coach is 24 uur per dag, zeven dagen per week, telefonisch bereikbaar voor het gezin en andere betrokkenen.			
• Uit het dossier blijkt dat er contactmomenten met het gezin en andere betrokkenen buiten kantooruren zijn.			
7. De coach consulteert tussentijds collega's.			
• Het gezin wordt minimaal twee keer besproken in het casusoverleg gedurende het VIG-traject.			

Doelen/resultaten			
<i>1. De veiligheid van het kind is gewaarborgd.</i>	<i>Ja</i>	<i>Nee</i>	<i>Opmerkingen</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Uit het dossier blijkt dat de kinderen drie maanden na afronding van het VIG-traject nog thuis wonen. 			
<i>2. Het gezin is toegankelijk voor hulp zonder drang en dwang.</i>	<i>Ja</i>	<i>Nee</i>	<i>Opmerkingen</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Uit het dossier is de ingezette vervolghulp te herleiden. 			
<i>3. Er is administratieve stabiliteit in het gezin en het gezin kan rondkomen van het inkomen.</i>	<i>Ja</i>	<i>Nee</i>	<i>Opmerkingen</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Uit het dossier is te herleiden dat het gezin is aangemeld voor schuldhulpverlening of dat deze hulp reeds gestart is. 			
<i>4. De jeugdige maakt gebruik van basisvoorzieningen in de wijk (bv. Brede school, buurthuis, bibliotheek etc.) en maakt (indien mogelijk) gebruik van personen uit het netwerk van het gezin.</i>	<i>Ja</i>	<i>Nee</i>	<i>Opmerkingen</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Uit het dossier blijkt van welke basisvoorzieningen de jeugdige gebruik maakt. 			
<ul style="list-style-type: none"> • Uit het dossier blijkt op welke personen de jeugdige uit het netwerk een beroep doet. 			

4. Eerste toets van de monitor

Om de bruikbaarheid van de checklist te onderzoeken is een pilot uitgevoerd bij de twee betrokken organisaties, Spirit Jeugd & Opvoedhulp en RadarUitvoering. Bij iedere organisaties is een steekproef van tien gezinnen getrokken (in totaal N=20). Met behulp van het dossier is de checklist voor ieder gezin ingevuld. Hierbij ging het om gezinnen waarbij het VIG-traject was afgerond en minimaal het eerste monitorverslag (drie maanden na afronding VIG) in het dossier aanwezig was. De twee auteurs van dit rapport vulden per gezin op basis van het beschikbare dossier de checklist in. Het doel van deze pilot was om de toepasbaarheid van de checklist in de praktijk te toetsen. En om te kijken of het de juiste informatie oplevert om de kwaliteit van de uitvoering van de resultaten van VIG adequaat te kunnen monitoren. Op deze manier konden we beoordelen of deze checklist bruikbaar is in de praktijk en of het relevante informatie oplevert.

Resultaten

In onderstaande tabellen worden de resultaten voor Spirit Jeugd & Opvoedhulp en Radar apart weergegeven.

Tabel 3: Resultaten toets Spirit, Jeugd & Opvoedhulp (N=10)

Uitvoering			
1. De coach monitort de veiligheid van de kinderen in het gezin.	<i>Ja</i>	<i>Ja/Nee</i>	<i>Nee</i>
• In het dossier zijn instrumenten aanwezig waarmee de veiligheid van de kinderen is gecheckt.			10
• Het gebruikte instrument is:			Geen
2. Het gezin wordt begeleid door een ervaren coach.	<i>Ja</i>	<i>Ja/Nee</i>	<i>Nee</i>
• De coach is minimaal 30 jaar oud.	10		
• De coach heeft, op basis van zijn of haar CV, minimaal vijf jaar aantoonbare ervaring in de jeugdzorg.	10		
3. De coach stelt een plan van aanpak op basis van de zeven leefgebieden en maakt maandelijks een voortgangsrapportage (koppelt dit door naar de verwijzer).	<i>Ja</i>	<i>Ja/Nee</i>	<i>Nee</i>
• De zeven leefgebieden zijn beschreven in het dossier .	10		
• Het dossier bevat maandelijks voortgangsrapportages.	2	1	7
4. De probleemformulering volgens de coach vormt het uitgangspunt voor het handelen. Deze wordt vertaald in SMART-doelen die maandelijks geëvalueerd worden.	<i>Ja</i>	<i>Ja/Nee</i>	<i>Nee</i>
• De probleemformulering volgens de coach is weergegeven in het dossier.	10		
• De doelen voor het gezin zijn SMART geformuleerd.		9	1
• De maandelijks voortgangsrapportages in het dossier geven de voortgang van de doelen weer.	9	1	
5. De drang en dwangmaatregel is bij aanvang van het VIG-traject bekend bij het gezin.	<i>Ja</i>	<i>Ja/Nee</i>	<i>Nee</i>
• De drang en dwangmaatregel is te herleiden uit het dossier.	4		6

6. De coach is 24 uur per dag, zeven dagen per week, telefonisch bereikbaar voor het gezin en andere betrokkenen.	Ja	Ja/Nee	Nee
• Uit het dossier blijkt dat er contactmomenten met het gezin en andere betrokkenen buiten kantooruren zijn.	1		9
7. De coach consulteert tussentijds collega's.	Ja	Ja/Nee	Nee
• Het gezin wordt minimaal twee keer besproken in het casusoverleg gedurende het VIG-traject.			10
Doelen/resultaten			
1. De veiligheid van het kind is gewaarborgd.	Ja	Ja/Nee	Nee
• Uit het dossier blijkt dat de kinderen drie maanden na afronding van het VIG-traject nog thuis wonen.	8	1	1
2. Het gezin is toegankelijk voor hulp zonder drang en dwang.	Ja	Ja/Nee	Nee
• Uit het dossier is de ingezette vervolghulp te herleiden.	9		1
3. Er is administratieve stabiliteit in het gezin en het gezin kan rondkomen van het inkomen.	Ja	Ja/Nee	
• Uit het dossier is te herleiden dat het gezin is aangemeld voor schuldhulpverlening of dat deze hulp reeds gestart is.	7	2	1
4. De jeugdige maakt gebruik van basisvoorzieningen in de wijk (bv. Brede school, buurthuis, bibliotheek etc.) en maakt (indien mogelijk) gebruik van personen uit het netwerk van het gezin.	Ja	Ja/Nee	Nee
• Uit het dossier blijkt van welke basisvoorzieningen de jeugdige gebruik maakt.	10		
• Uit het dossier blijkt op welke personen de jeugdige uit het netwerk een beroep doet.	8		2

Tabel 4: Resultaten toets Radar Uitvoering (N=10)

Uitvoering			
1. De coach monitort de veiligheid van de kinderen in het gezin.	Ja	Ja/Nee	Nee
• In het dossier zijn instrumenten aanwezig waarmee de veiligheid van de kinderen is gecheckt.			10
• Het gebruikte instrument is:			Geen
2. Het gezin wordt begeleid door een ervaren coach.	Ja	Ja/Nee	Nee
• De coach is minimaal 30 jaar oud.	10		
• De coach heeft, op basis van zijn of haar CV, minimaal vijf jaar aantoonbare ervaring in de jeugdzorg.	10		
3. De coach stelt een plan van aanpak op basis van de zeven leefgebieden en maakt maandelijks een voortgangsrapportage (koppelt dit door naar de verwijzer).	Ja	Ja/Nee	Nee
• De zeven leefgebieden zijn beschreven in het dossier.	8	2	
• Het dossier bevat maandelijks voortgangsrapportages.	10		
4. De probleemformulering volgens de coach vormt het uitgangspunt voor het handelen. Deze wordt vertaald in	Ja	Ja/Nee	Nee

<i>SMART-doelen die maandelijks geëvalueerd worden.</i>			
• De probleemformulering volgens de coach is weergegeven in het dossier.	10		
• De doelen voor het gezin zijn SMART geformuleerd.	10		
• De maandelijks voortgangsrapportages in het dossier geven de voortgang van de doelen weer.	10		
<i>5. De drang en dwangmaatregel is bij aanvang van het VIG-traject bekend bij het gezin.</i>	<i>Ja</i>	<i>Ja/Nee</i>	<i>Nee</i>
• De drang en dwangmaatregel is te herleiden uit het dossier.	8	2	
<i>6. De coach is 24 uur per dag, zeven dagen per week, telefonisch bereikbaar voor het gezin en andere betrokkenen.</i>	<i>Ja</i>	<i>Ja/Nee</i>	<i>Nee</i>
• Uit het dossier blijkt dat er contactmomenten met het gezin en andere betrokkenen buiten kantooruren zijn.		10	
<i>7. De coach consulteert tussentijds collega's.</i>	<i>Ja</i>	<i>Ja/Nee</i>	<i>Nee</i>
• Het gezin wordt minimaal twee keer besproken in het casusoverleg gedurende het VIG-traject.	10		
Doelen/resultaten			
<i>1. De veiligheid van het kind is gewaarborgd.</i>	<i>Ja</i>	<i>Ja/Nee</i>	<i>Nee</i>
• Uit het dossier blijkt dat de kinderen drie maanden na afronding van het VIG-traject nog thuis wonen.	10		
<i>2. Het gezin is toegankelijk voor hulp zonder drang en dwang.</i>	<i>Ja</i>	<i>Ja/Nee</i>	<i>Nee</i>
• Uit het dossier is de ingezette vervolghulp te herleiden.	10		
<i>3. Er is administratieve stabiliteit in het gezin en het gezin kan rondkomen van het inkomen.</i>	<i>Ja</i>	<i>Ja/Nee</i>	
• Uit het dossier is te herleiden dat het gezin is aangemeld voor schuldhulpverlening of dat deze hulp reeds gestart is.	9	1	
<i>4. De jeugdige maakt gebruik van basisvoorzieningen in de wijk (bv. Brede school, buurthuis, bibliotheek etc.) en maakt (indien mogelijk) gebruik van personen uit het netwerk van het gezin.</i>	<i>Ja</i>	<i>Ja/Nee</i>	<i>Nee</i>
• Uit het dossier blijkt van welke basisvoorzieningen de jeugdige gebruik maakt.	9		1
• Uit het dossier blijkt op welke personen de jeugdige uit het netwerk een beroep doet.	1		9

In de resultaten zoals in bovenstaande tabellen weergegeven vallen een aantal zaken op die we hieronder op een rij zetten. Het gaat hierbij als eerste om verschillen in de resultaten tussen de twee getoetste organisaties. Daarna volgen enkele opmerkingen over de bruikbaarheid van de checklist.

Uit de resultaten van de toets van de *uitvoering* valt op dat, zowel bij Radar als bij Spirit, alle coaches ruime ervaring hebben in de jeugdzorg en ouder zijn dan 30 jaar. Dit was echter niet te herleiden uit het dossier en is nagevraagd bij te betrokken medewerker van de organisaties. De instrumenten om de veiligheid te monitoren van het kind waren bij beide organisaties nog niet aanwezig in het dossier doordat met de invoering hiervan pas recent gestart was.

Gedurende de toets besloten we aan de checklist de optie 'ja/nee' toe te voegen. Soms was het niet mogelijk een vraag eenduidig met 'ja' of 'nee' te beantwoorden. Dit was met name het geval bij het SMART formuleren van de doelen, de contactmomenten buiten kantooruren en de aanwezigheid van een maatregel om drang en dwang te kunnen uitoefenen. Opvallend was dat er per gezin meestal veel doelen waren gesteld, zij het vaak in vrij algemene termen en niet SMART geformuleerd, bijvoorbeeld: "voor het einde van het traject is de algehele gezondheidstoestand van de kinderen bekend bij de coach." In andere gevallen waren de doelen wel SMART, maar meer op activiteitsniveau geformuleerd, bijvoorbeeld: "Binnen een week hangt er een lamp in de gang". In alle dossiers van Radar en Spirit was rapportage over de zeven leefgebieden terug te vinden en was er een probleemformulering door de coach aanwezig. Wel waren er verschillen in hoe uitgebreid de rapportages waren. Over het algemeen waren de rapportages bij Spirit nogal uitgebreid en de rapportages van Radar wat bondiger. In beide organisaties bevatten de maandrapportages veel herhaling. In de dossiers zijn in bijna alle gevallen rapportages van het verloop van het VIG-traject en de evaluatie op de doelen terug te vinden. Bij Radar waren maandelijkse rapportages beschikbaar. Bij Spirit was er vaker twee- of driemaandelijkse gerapporteerd. Verder was het niet altijd eenvoudig te herleiden uit het dossier wat de in te zetten maatregel voor drang en dwang was bij de gezinnen. Bij Radar was dit veelal terug te vinden onder een apart tabblad in het digitale systeem. Bij Spirit was dit lastiger. Bij beide organisaties was geen verslaglegging van casuïstiekbesprekingen aanwezig. Ook dit is mondeling getoetst bij de betrokken medewerkers.

Wat betreft de *uitkomsten* is te zien dat, zowel bij Radar als bij Spirit, het grootste gedeelte van de kinderen bij afronding van VIG thuis woont. Verder is uit de dossiers te herleiden welke vervolghulp is gestart. Hierbij is het echter lastig om te achterhalen of de cliënten hier ook voor open staan of niet. Regelmatig was in het eerste monitorverslag (of in latere) te lezen dat de vervolghulp uiteindelijk niet op gang was gekomen, of de ouder in die tijd was afgehaakt. Ook is in nagenoeg alle dossiers terug te vinden van welke basisvoorzieningen de jeugdigen gebruik maken. Bij Spirit stond in de dossiers beschreven van welke personen uit het netwerk de jeugdige een beroep kan doen. Bij Radar was dit minder het geval.

Bruikbaarheid checklist

Op basis van deze pilot is de checklist nog eens kritisch bekeken. Voor wat betreft de *uitvoering* waren de criteria voor het grootste gedeelte op orde. Wat betreft het SMART formuleren van doelen bleek het meer informatief de vraag op te splitsen in 'er zijn doelen geformuleerd' en 'de doelen zijn SMART geformuleerd'. Een soortgelijke aanpassing lijkt geëigend bij de maandelijkse voortgangsrapportages. Het bleek lastig om te herleiden uit de dossiers of er contactmomenten buiten kantooruren waren. De vraag was of dit criterium gehandhaafd kon blijven.

Ook wat betreft de *uitkomsten* bleek herformulering van een aantal criteria nodig. Zo werd duidelijk dat wanneer een vraag van de checklist met een 'ja' is beoordeeld, dit geen garantie hoeft te zijn voor het slagen van het traject. Dit geldt bijvoorbeeld voor de vraag of de kinderen na drie maanden nog thuis wonen. Dit kan het geval zijn en tegelijkertijd kan de situatie door de betrokkenen als zeer zorgelijk worden getypeerd. Of: de ingezette vervolghulp kan beschreven zijn in het dossier, maar dit zegt weinig over de toegankelijkheid van het gezin voor dit hulp. In latere verslagen blijkt dan dat de ouders de deur bijvoorbeeld niet open doen voor de nieuwe hulpverlener. Ook hier lijkt de checklist aanpassing te behoeven. De formulering van de vragen rondom de financiële stabiliteit behoeven verdere uitwerking. Soms is er bij afsluiting gestart met schuldhulpverlening in het gezin, maar komt

het niet van de grond. Of er is wel over de schulden gesproken, maar is het onduidelijk of het gestart is of niet. En soms is er geen schuldhulpverlening nodig.

De werkgroep was van mening dat de optie 'ja/nee' weinig zeggend is. Hun voorstel was als stelregel te hanteren dat bij twijfel 'nee' gescoord wordt. Tot slot werd tijdens de pilot duidelijk dat er een korte toelichting op het invullen van de checklist nodig is. Hierin kunnen de vragen en de gebruikte termen uitgebreider toegelicht worden om verschillen in de scoring tussen beoordelaars te voorkomen.

5. Monitor borging VIG

In dit hoofdstuk schetsen we de uiteindelijk monitor om de uitvoering en de uitkomsten van VIG periodiek te monitoren. Daartoe gaan we eerst in op het invullen van de checklist per gezin en daarna op het benutten van de resultaten voor de verbetering van de uitvoering van VIG in de onderzochte organisatie.

Invullen checklist

Deze monitor VIG toetst de kwaliteit van de uitvoering en de resultaten/doelen van de hulp aan de gezinnen. De monitor wordt periodiek afgenomen, bijvoorbeeld eens per half jaar of jaar, en bestaat uit een checklist met elf vragen die per gezin worden beantwoord. De monitor kan per team of per organisatie worden afgenomen. Afhankelijk van het totaal aantal gezinnen dat in die periode hulp van VIG ontving, worden ze allemaal getoetst of wordt een steekproef getrokken. Van belang is dat de steekproef voldoende representatief is en het totale aantal getoetste gezinnen enig volume heeft (bijvoorbeeld minimaal 25 gezinnen bij een steekproef). Dit om uitspraken te kunnen doen over de gehele uitvoering en uitkomsten van VIG in het betreffende team of van de betreffende organisatie. De checklist wordt ingevuld door een onafhankelijke derde die niet betrokken was bij de hulp aan de betreffende gezinnen op basis van de beschikbare schriftelijke informatie in het dossier van het gezin. Dit bevat minimaal: intakeformulier aanmelder/verwijzer, plan van aanpak, administratieve gegevens, (maandelijks) voortgangsrapportages, eindrapportage, checklist 'Veilig thuis' en monitorverslagen (minimaal het eerste verslag drie maanden na afsluiting van VIG). Daarnaast zijn de volgende documenten nodig: de CV's van de betrokken gezinscoaches en de verslaglegging van de casuïstiekbesprekingen over de onderzochte periode. Daarnaast voert de onafhankelijke derde een telefonische steekproef uit om de bereikbaarheid van de coaches buiten kantooruren te toetsen.

De vragen van de checklist kunnen beantwoord worden met 'ja' of 'nee'. Het uitgangspunt bij het invullen is dat bij twijfel 'nee' gescoord wordt, dus alleen als de vraag volmondig met 'ja' kan worden beantwoord gebeurt dit ook. Bij iedere vraag zijn opmerkingen toe te voegen. Bij het invullen gelden de volgende aandachtspunten:

- Wanneer er twee VIG-trajecten bij een gezin zijn ingezet, dan worden beide trajecten geanalyseerd met de checklist;
- Wanneer een vraag eigenlijk niet van toepassing is (voorbeeld: er is geen sprake van grote schuldenproblematiek, waardoor er geen schuldhulpverlening nodig is), geef dit dan aan in het opmerkingenveld.
- Criterium 3 – uitvoering: bij de derde vraag gaat het om maandelijks voortgangsrapportages. Dit is een expliciet onderdeel van de methodiek en heeft als doel de coach telkens opnieuw te laten checken of de hulp in het gezin nog op koers ligt.
- Criterium 6 – uitvoering: het dossier bleek tijdens de ontwikkeling niet bruikbaar om dit criterium te checken. Daarom is de afspraak dat in de periode dat de monitor wordt afgenomen de toetsers een telefonische steekproef uitvoert buiten kantooruren om te bezien of de coaches dan bereikbaar zijn.
- Criterium 7 – uitvoering: om dit criterium te kunnen toetsen is verslaglegging van casuïstiekbesprekingen of andersoortige overleggen over de gezinnen benodigd, dit kunnen ook werkaantekeningen zijn.
- Criterium 1 - uitkomsten: hierbij gaat het om de thuiswonende kinderen tot 18 jaar. Als de kinderen bij aanvang van het traject niet thuis woonden en als deze bij afronding nog niet thuis

wonen, vermeld dit dan bij de ‘opmerkingen’. Verder is de periode waarbinnen het kind na afronding van VIG nog thuis woont verlengd naar zes maanden, dit omdat in de pilot bleek dat kinderen soms na drie maanden nog thuis wonen en nog niet uithuisgeplaatst zijn omdat er geen plek gevonden is.

- Criterium 4 – uitkomsten: onder basisvoorzieningen verstaan we voorzieningen als basisschool, kinderdagverblijf, peuterspeelzaal, brede school, buurthuis, bibliotheek enz.

Na het invullen van de checklist per gezin kunnen de totalen over de onderzochte groep gezinnen worden berekend (evt. met percentages). Met de werkgroep is afgesproken dat de norm is dat over de onderzochte groep gezinnen alle vragen minimaal voor 80% met ‘ja’ zijn beantwoord. Deze norm vormt de basis voor nadere analyse en evaluatie en het formuleren van mogelijke verbeteracties.

Benutten van de resultaten uit de monitor

Van belang is om het niet te laten bij het afnemen van de monitor en het constateren van de resultaten op de vragen uit de checklist. Deze resultaten kunnen worden benut om de uitvoering van VIG in het betreffende team/organisatie te verbeteren en ook om de methodiek van VIG aan te passen als dat nodig is. Voor het benutten van de resultaten uit de monitor is de werkwijze van de ‘methode-evaluatie’ bruikbaar (zie Wilschut, Van der Steege e.a., 2011). Dit houdt in dat de resultaten in een eerste bijeenkomst worden besproken met de betreffende coaches. Hierbij gaat het erom de resultaten te presenteren, met elkaar te bespreken en vast te stellen of de coaches deze herkennen. Hierna bekijken de coaches gezamenlijk of ze de resultaten begrijpen, of ze (tegenvallende) resultaten kunnen verklaren en hoe ze de resultaten verklaren.

In tweede instantie (bij voorkeur in een aparte bijeenkomst) worden deze constatering omgezet in verbeteracties. Welke verbeteringen zijn nodig in de uitvoering van VIG, door de coaches en leidinggevenden? Hoe kunnen we hierin voorzien (bijvoorbeeld door training of scholing of veranderingen in de gehanteerde formulieren)? Of zijn er aanpassingen in de werkwijze en methodiek van VIG nodig? Van belang is dat deze wensen voor aanpassing van de methodiek van VIG door de ontwikkelaar/eigenaar systematisch worden verzameld en uiteindelijk in de methodiek worden verwerkt.

Uiteindelijke checklist

De uiteindelijke checklist van de monitor VIG ziet er als volgt uit.

1. De coach monitort de veiligheid van de kinderen in het gezin.	Ja	Nee	Opmerkingen
• In het dossier zijn instrumenten aanwezig waarmee de veiligheid van de kinderen is gecheckt.			
• Het gebruikte instrument is:			
2. Het gezin wordt begeleid door een ervaren coach.	Ja	Nee	Opmerkingen
• De coach is minimaal 30 jaar oud.			
• De coach heeft, op basis van zijn of haar CV, minimaal vijf jaar aantoonbare ervaring in de jeugdzorg.			
3. De coach stelt een plan van aanpak op op basis van de zeven leefgebieden en maakt maandelijks een voortgangsrapportage (koppelt dit door naar de	Ja	Nee	Opmerkingen

<i>verwijzer).</i>			
• Op minimaal vier van de zeven leefgebieden zijn problemen beschreven in het dossier .			
• Het dossier bevat voortgangsrapportages.			
• Deze voortgangsrapportages zijn maandelijks opgesteld.			
4. <i>De probleemformulering volgens de coach vormt het uitgangspunt voor het handelen. Deze wordt vertaald in SMART-doelen die maandelijks geëvalueerd worden.</i>	<i>Ja</i>	<i>Nee</i>	<i>Opmerkingen</i>
• De probleemformulering volgens de coach is weergegeven in het dossier.			
• Er zijn doelen geformuleerd voor het gezin waaraan gewerkt wordt tijdens het traject.			
• Deze doelen zijn SMART geformuleerd.			
• De (maandelijks) voortgangsrapportages in het dossier geven de voortgang op de doelen weer.			
5. <i>De drang en dwangmaatregel is bij aanvang van het VIG-traject bekend bij het gezin.</i>	<i>Ja</i>	<i>Nee</i>	<i>Opmerkingen</i>
• De drang en dwangmaatregel is te herleiden uit het dossier.			
6. <i>De coach is 24 uur per dag, zeven dagen per week, telefonisch bereikbaar voor het gezin en andere betrokkenen.</i>	<i>Ja</i>	<i>Nee</i>	<i>Opmerkingen</i>
• Uit een telefonische steekproef onder alle coaches buiten kantooruren blijkt dat ze hun telefoon beantwoorden of binnen een uur terugbellen.			
7. <i>De coach consulteert tussentijds collega's.</i>	<i>Ja</i>	<i>Nee</i>	<i>Opmerkingen</i>
• Uit verslaglegging blijkt dat het gezin gedurende het VIG-traject minimaal twee keer besproken is in het casusoverleg.			
<i>Uitkomsten</i>			
1. <i>De veiligheid van het kind is gewaarborgd.</i>	<i>Ja</i>	<i>Nee</i>	<i>Opmerkingen</i>
• Uit het dossier blijkt dat de kinderen zes maanden na afronding van het VIG-traject nog thuis wonen.			
2. <i>Het gezin is toegankelijk voor hulp zonder drang en dwang.</i>	<i>Ja</i>	<i>Nee</i>	<i>Opmerkingen</i>
• Uit het dossier is de geplande vervolghulp te herleiden.			
• Uit het dossier is te herleiden dat de vervolghulp na zes maanden op gang is gekomen.			
3. <i>Er is administratieve stabiliteit in het gezin en het gezin kan rondkomen van het inkomen.</i>	<i>Ja</i>	<i>Nee</i>	<i>Opmerkingen</i>
• Uit het dossier is te herleiden dat het gezin is aangemeld voor schuldhulpverlening of dat deze hulp reeds is			

gestart.			
4. <i>De jeugdige maakt gebruik van basisvoorzieningen in de wijk en maakt (indien mogelijk) gebruik van personen uit het netwerk van het gezin.</i>	<i>Ja</i>	<i>Nee</i>	<i>Opmerkingen</i>
• Uit het dossier blijkt van welke basisvoorzieningen de jeugdige gebruik maakt.			
• Uit het dossier blijkt op welke personen de jeugdige uit het netwerk een beroep doet.			

Literatuur

- Boendermaker, L. (2012). Richtlijnen voor behandelintegriteit. *Kind en Adolescent*, 3, 160-163.
- Boendermaker, L. (2011). *Implementeren is reflecteren. Evidence based werken en de implementatie van interventies in de jeugdzorg*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.
- Heuves, M en C. Bartelink. (2010). *Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Voorwaardelijke Interventie in Gezinnen (VIG)'*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Gedownload op 6-10-2012 van www.nji.nl.
- Lange, M. de & Chênevert, C. (2009). *Borgen van interventies: onderhouden en monitoren van de uitvoering*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Stals, K., Yperen, T. van, Reith, W. & Stams, G.J. (2008). *Effectieve en duurzame implementatie in de jeugdzorg. Een literatuurrapportage over belemmerende en bevorderende factoren op implementatie van interventies in de jeugdzorg*. Utrecht/ Den Haag: Universiteit Utrecht/ Jeugdformaat.
- Wilschut, M., Steege, M. van der, Konijn, C., Kroes, G., Roosma, D. & Aggelen, M. van (2011). *Methode-evaluatie: de check via het feedback- en verbetergesprek, ondersteuningspakket SJEN*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut, Spirit, Praktikon & PIONN.
- Yperen, T. van (2012). *Verbetering telt. Werken met prestatie-indicatoren in de zorg voor jeugd*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Het Nederlands Jeugdinstituut: hét expertisecentrum over jeugd en opvoeding

Het Nederlands Jeugdinstituut is het landelijk kennisinstituut voor jeugd- en opvoedingsvraagstukken. Het werkterrein van het Nederlands Jeugdinstituut strekt zich uit van de jeugdgezondheidszorg, opvang, educatie en jeugdwelzijn tot opvoedingsondersteuning, jeugdzorg en jeugdbescherming evenals aangrenzende werkvelden als onderwijs, justitie en internationale jongerenprojecten.

Missie

De bestaansgrond van het Nederlands Jeugdinstituut ligt in het streven naar een gezonde ontwikkeling van jeugdigen, en verbetering van de sociale en pedagogische kwaliteit van hun leefomgeving. Om dat te kunnen bereiken is kennis nodig. Kennis waarmee de kwaliteit en effectiviteit van de jeugd- en opvoedingssector kan verbeteren. Kennis van de normale ontwikkeling en opvoeding van jeugdigen, preventie en behandeling van opvoedings- en opgroeioproblemen, effectieve werkwijzen en programma's, professionalisering en stelsel- en ketenvraagstukken. Het Nederlands Jeugdinstituut ontwikkelt, beheert en implementeert die kennis.

Doelgroep

Het Nederlands Jeugdinstituut werkt voor beleidsmakers, staffunctionarissen en beroepskrachten in de sector jeugd en opvoeding. Wij maken kennis beschikbaar voor de praktijk, maar genereren ook kennisvragen vanuit de praktijk. Op die manier wordt een kenniscyclus georganiseerd, die de jeugdsector helpt het probleemoplossend vermogen te vergroten en de kwaliteit en effectiviteit van de dienstverlening te verbeteren.

Producten

Het werk van het Nederlands Jeugdinstituut resulteert in uiteenlopende producten zoals een infolijn, websites, tijdschriften, e-zines, databanken, themadossiers, factsheets, diverse ontwikkelings- en onderzoeksproducten, trainingen, congressen en adviezen.

Meer weten?

Wilt u meer weten over het Nederlands Jeugdinstituut of zijn beleidsterreinen, dan kunt u terecht op onze website www.nji.nl.

Wilt u op de hoogte blijven van nieuws uit de jeugdsector? Neem dan een gratis abonnement op onze digitale *Nieuwsbrief Jeugd*.